

פרשת שלח לך

"וַתֵּשָׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכוּ הָעָם בְּלִילָה הַהוּא:
וַיִּלְנוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֹהֶרֶן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל הָעֵדָה לֹא מִתְּנוּ
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לֹא מִתְּנוּ: וְלָמָּה ה' מֵבִיא אֶתָּנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת
לְנָפֶל בְּחֶזֶק זְרָעוֹ וְטַפָּנוּ וְשִׁינוֹ וְטַפָּנוּ לָבוֹז הַלּוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיִם:
(במדבר י"ד)

חטא המרגלים נכנס לרשימת החטאים ששינו את פני ההיסטוריה, הן לאותו הדור והן לדורות. (חטאים נוספים ב'קבוצה' זו, הם חטא אדם הראשון וחטא העגל). מעבר לעונש ולשינוי הייעוד של דור המדבר, במהלך כל שנות קיומו של עם ישראל מרחף עליו 'חטא המרגלים'. בנוסף, מלמדים אותנו חז"ל שאותה בכייה שהיתה במדבר, יצרה את ה'בכייה לדורות', חורבן בית המקדש.

בלימודנו ננסה להבין מה קרה בחטא המרגלים וחטאם של 'כל העדה' בעקבותם ומדוע זה השפיע לדורות.

ליל שבת

"בכיה לדורות"

חז"ל קושרים בין חטא המרגלים לחורבן הבית בראש ובראשונה כיוון ששניהם חלו באותו תאריך.

בט' באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, מנא לן? דכתיב, "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה השְׁנִית בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הוֹקֵם הַמֶּשֶׁכֶן", ואמר מר, שָׁנָה ראשונה עָשָׂה מֹשֶׁה אֶת הַמֶּשֶׁכֶן, שְׁנִיָּה הָקִים אֶת הַמֶּשֶׁכֶן וְשָׁלַח מְרַגְלִים, וְכָתִיב "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נִעְלָה הָעֵנָן מֵעַל מֶשֶׁכֶן הָעֵדוּת" וְכָתִיב, "וַיִּסְעוּ מִהָר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים", אָמַר רַבִּי חֲמַאי בְּרַחֲמִינָא שֶׁסָּרוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם מֵאַחֲרֵי ה', וְכָתִיב, "וְהָאֶסְפָּסוּף אֲשֶׁר בִּקְרָבוֹ הִתְאַוּוּ תֵּאוֹה", וְכָתִיב, "עַד חֹדֶשׁ יָמִים", דִּהּוּ לָהּ כ"ב בְּסִינּוֹן וְכָתִיב, "וַתִּסָּגֵר מְרִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים". דִּהּוּ לָהּ כ"ט בְּסִינּוֹן. וְכָתִיב, "שָׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים", וְתִנִּיא, בְּכ"ט בְּסִינּוֹן שָׁלַח מֹשֶׁה מְרַגְלִים, וְכָתִיב, "וַיָּשׁוּבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֶּץ אַרְבָּעִים יוֹם", הִנֵּי "אַרְבָּעִים נְכִי חֹד" הוּא? אָמַר אַבְי, תִּמְוֹז דִּהּוּיָא שְׁתָּא מְלוּיִי מְלוּיָהּ, דְּכָתִיב, "קָרָא עָלֵי מוֹעֵד לְשִׁבוֹר בַּחּוּרִי", וְכָתִיב, "וַתֵּשָׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכוּ הָעָם בְּלִילָה הַהוּא", וְאָמַר רַבִּי אֶמֶר רַבִּי יוֹחָנָן אוֹתָהּ הַלֵּילָה לֵיל ט' בְּאָב הִיא. (תענית כ"ט.)

אם כן, יכולנו לאמר שזהו 'צירוף מקרים' נורא שכמה אסונות התגלגלו לתאריך מסויים. אך הגמרא בהמשך מוסיפה: "וְאָמַר רַבִּי אֶמֶר רַבִּי יוֹחָנָן אוֹתָהּ הַלֵּילָה לֵיל ט' בְּאָב הִיא. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חֲנָם, אֲנִי אֶקְבַּע לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת". כלומר, הגמרא תולה את סיבת חורבן הבית ב'אותה בכייה'. המהר"ל מבאר מה היה חמור כל כך במאיסה בארץ ישראל.

פרשת שלח לך

"וקאמר בט' באב שבכו בכיה של חנם, והקדוש ברוך הוא קבע אותם בכיה לדורות. ענין זה עמוק מאוד מאוד, כי כאשר הוציאם מארץ מצרים, הוציאם על מנת לתת להם הארץ. ואילו באו אותם שיצאו ממצרים אל הארץ, היו עומדים שם לעולם בארץ... ובשביל שבכו בכיה של חנם, ולא רצו לכנוס לארץ, ונשבע הקדוש ברוך הוא שלא יביא אותו דור אל הארץ... כי כל הדברים הטבעיים משתוקקים אל מקומם הטבעי. ואם היה הארץ לישראל מקום טבעי, והיו משתוקקים אל הארץ, היה נשאר זה נצחי. אבל היה כאן ההפך, שבכו בכיה של חנם, ולא רצו לבוא אל הארץ. לכן מורה זה שאין הארץ מקום הטבעי לישראל, ולכך לא היו נשארים שם. וזה שאמר שהיו בוכים בכיה של חנם, ומאסו בארץ חמדה, ודבר זה נקבע להם בכיה לדורות, שהיה גורם שגלו מן הארץ. כי הבכיה שהיו בוכים מורה שאין הארץ שייך להם לגמרי, כי חן מקום על יושביה (סוטה מז.), וכל דבר משתוקק למקומו שהוא טבעי לו. והם בכו, וזה מורה כי אין הארץ שלהם לגמרי, ולכך גלו. וכאשר מאסו בארץ חמדה נראה כי אין הארץ מקומם הטבעי לגמרי"

(מהר"ל, נצח ישראל, ח')

המהר"ל מבאר שכדי שנזכה בארץ, אנו צריכים להראות שאנו משתוקקים ורוצים אותה. כוונת המשפט 'חן המקום על יושביו', היא, שגם אם כלפי חוץ אין המקום נראה 'מושלם', האדם אוהב את מקומו הטבעי. בכך שמאסנו בארץ הראינו שאין אנו חושבים שזה מקומנו הטבעי.

מאותה סיבה הפסדנו את המקדש. אם אנו לא מבינים שהמקדש הוא מקומנו הטבעי – הפסדנו אותו.

פרשת שלח לך

סעודת שבת

גלות וריחוק

הרמב"ן מתקשה במדרש שהביאה הגמרא ולא מבין כיצד ניתן ללמוד מן הבכיה באותו הדור לחורבן הבית.

".. ואמרו רבותינו (תענית כט) הם בכו בכיה של חנם ואני אקבע להם בכיה לדורות . ולא ידעתי מאיזה רמז שבפרשה הוציאו זה , אבל מקרא מלא הוא (תהלים קו כד כז), וימאסו בארץ חמדה ולא האמינו לדברו וירגנו באהליהם ולא שמעו בקול ה' וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות. אולי ידרש זה מפסוק (לא) וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה, יאמר וטפכם כאשר אמרתם לבז יהיה בבא עת פקודתם כי אני פוקד עון אבות על בנים,.." (רמב"ן על במדבר י"ד, א')

בנוסף מתקשה הרמב"ן, מדוע חטא של דור אחד משפיע על דור אחר. מתוך כך הרמב"ן מדגיש בעיקר את הגלות. כך משמע גם במדרש:

"ומן אותה שעה נגזר על בית המקדש שיחרב כדי שיגלו ישראל לבין האומות" (במדבר רבה, ט"ז, כ)

כלומר, חורבן הבית מיועד, כדי שיגלו ישראל בין האומות. ניתן לומר שזוהי השלמה לדברי המהר"ל שראינו מקודם. ניתן להבין את המדרש בצורה כזאת – ברגע שחרב הבית, אין לעם ישראל מה לחפש בארץ ישראל, כיוון שנעקר ממנו הלב. מטרת הגלות היא בכדי שנרגיש שמהו לא בסדר, שחסר לנו משהו. לפעמים אדם מרגיש שיש לא הכל עד שהוא לא מרגיש שזה חסר לו. המהר"ל מדגיש זאת שכמה מקומות:

"אלא שכך צריך להיות שלא ישכח ירושלים כלל, כמו שאמר (תהלים קלז, ה) "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני". כי ירושלים הוא עצם ועיקר מעלת העולם, ודבר שאינו עיקר ועצם יש בו הסרה והסתלקות, אבל דבר שהוא עיקר - אין שכחה בדבר שהוא עיקר. ולכך אמר "תשכח ימיני", שאי אפשר לשכוח באדם דבר שהוא עיקר, כמו הימין. כי דבר שאינו עיקר, אין האדם משגיח עליו, ויש בו השכחה, לא דבר שהוא עיקר, וירושלים הוא עיקר העולם. ולפיכך אין ראוי לשכוח ולעשות כל צרכיו בשלימות כאילו היה בית המקדש קיים, שאם כן עושה עצמו שלם אחר שהוא באמת חסר, כמו שהתבאר" (מהר"ל נצח ישראל פרק כ"ג)

פרשת שלח לך

מהר"ל שואל: האם יכול להיות שאדם ישכח את יד ימינו? הרי היא חלק מגופו! כך המקדש הוא חלק מאיתנו. המקדש הוא העיקר! כיצד אפשר לשכוח אותו. חלילה אם אדם מתנהג בשלמות ולא מרגיש את חסרונו, זהו סימן שהוא לא מכיר את מעלת המקדש.

במקום אחר מסביר המהר"ל, מדוע הארץ והמקדש הם הטבע שלנו: "בפרק בתרא דסוטה (מח.) תנן, מיום שחרב בית המקדש בטל השמיר ונופת צופים, ופסקו אנשי אמנה מישראל.... המשנה הזאת בא לבאר לך, כאשר נחרב הבית, שנמשך אחר זה חסרון בעולם הזה, במה שבית המקדש שלימות לכל העולם, וכאשר חרב בית המקדש היו התחתונים נבדלים מן העליונים. כי על ידי בית המקדש, שהוא בתחתונים, יש להם לתחתונים דביקות וחבור בעליונים, ולפיכך היתה הברכה.... והבן זה מאוד:

ואמר אין יום שאין בו קללה. כי ב בטול בית המקדש בטלה הברכה מן העולם. וכל יום קללתו מרובה משל חברו. וביאור זה, כי השנוי גורר אחריו שנוי. ולפיכך כאשר חרב בית המקדש, היה זה גורם קללה במה שקבל העולם השתנות ויציאה חוץ מן הסדר, כמו שאמרנו. וזה גורר אחריו עוד שנוי יותר. ולכך כל יום קללתו מרובה משל ראשון. ודברים אלו ברורים, שנמשך אחר שנוי - שנוי יותר" (מהר"ל, נצח ישראל, כ"ב)

בית המקדש מבטא את הקשר בין העליונים לבין התחתונים. מתוך כך, יש ברכה בעולם. לעומת זאת בהעדר המקדש, אנו יוצאים מן ההנהגה הטבעית והשלמה אל מציאות חסרה. דבר זה גורם 'ליציאת מן הסדר' ולכן כל שינוי וכל קללה גוררים אחריהם שינוי גדול יותר.

פרשת שלח לך

סעודת שלישית

התיקון

למרות החטא החמור של דור המדבר, הדור הבא כבר זכה להכנס לארץ ישראל ורק כארבע מאות שנה אח"כ גם לבנות את בית המקדש.

הסיבה לעונש הארוך ומתמיד לחטא המרגלים נעוץ בעובדה שחטא זה קיים בכל דור ובכל אדם. תחילת התיקון יהיה בהבנת מהות החטא. מצד אחד ההבנה, כפי שביארנו, להבין שעם ישראל בלי הארץ ובלי המקדש מנותק מחבל הטבור שלו, מנותק בן הסולם ש'העולמות העליונים' ו'העולמות התחתונים'.

מעבר לכך, תמיד טוב לזכור גם את היסוד הפשוט של השפעתה הרבה של 'לשון הרע'. "ידע האדם כמה גדול כחה של לשון הרע, כי הנה כשהיינו במדבר כמה פעמים, מרינו את פי ה' בעגל וכהאי גוונא, ואפלו הכי לא נחתם גזר דינם עליהם אלא על לשון הרע של מרגלים בלבד..

ועתה נבאר מעט את ענין המרגלים. דלכאורה יפלא מאד, מהי הסבה שהטעתה אותם לירד פלאים כל כך, והטעו את כלל ישראל. ויותר מזה, שאף הסנהדרין טעו בזה, .. ואיך אמרו נטות כזו?

אכן, כאשר נתבונן היטב נמצא, שכל זה הטעות של מרגלים נמצא גם אצלנו מין יצר הרע זה. ... והנה ידוע, שדרך היצר להתהפך בתחבולותיו, ולכך הוא יושב על שני מפתחי הלב דהיינו לפעמים הוא מטיל גאות בלב האדם" (ספר שמירת הלשון ח"ב - פרק י"ט)

המחשבה ש'אנחנו יודעים הכל', מרחיקה אותנו מכל דבר שבקדושה. זה היה הבסיס לחטא המרגלים. הם ידעו שהקב"ה אומר על הארץ, 'טוב הארץ מאוד מאוד'. אך את המציאות הם שפטו בעיניים שלהם. וזה הפילם. כך גם במצוות רבות, במקדש ובכלל, אנו מנסים לנתח את השפעתם וטובתם לפי ראות עינינו. משפטים כמו 'כיצד ניתן להתקרב לה' דרך הקרבנות', מעידות שאנו מפקפקים בקב"ה.

תיקון נוסף, מלמד אותנו הקב"ה בסמיכות הפרשיות. מיד לאחר חטא המרגלים מצווה הקב"ה את בני ישראל במצוות חלה ובמצוות ניסוך היין על גבי המזבח.

פרשת שלח לך

מלווה מלכה

מצוות ניסוך היין - דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם:
(ג) וַעֲשִׂיתֶם אֵשֶׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ זֶבַח לְפֶלֶא נֶדֶר אוֹ בְנִדְבָה אוֹ בְּמַעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ נִיחֹחַ לַה'

מצוות הפרשת חלה - (יח) דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה:(יט) וְהָיָה בְּאֲכֹלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְּרוּמָה לַה'

שתי המצוות מתקיימות בשלמותם:רק בארץ ישראל ובזמן המקדש (ולפחות בזמן שישנם כהנים בטהרה). בזה מלמד אותנו הקב"ה שיש תקווה, ולא רחוק היום שנחזור למקומינו הטבעי:

וצריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה כבן אל חיק אמו, כי תחילת עונינו שקבע לנו בכיה לדורות יען מאסנו בה, שנאמר (תהלים קו, כד), וימאסו בארץ חמדה, ובפדיון נפשנו מהרה יהיה, כתיב (תהלים קב, טו), כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו וגו' אתה תקום תרחם ציון, ולפיכך היו האמוראים מנשקים עפרותה ואבניה בבואם אליה. ומה טוב ומה נעים לשיר שיר ידידות אשר יסד רבי יהודה הלוי עליה באהבה רבה, תחילת השירה ארץ הקדושה יקרה חמודה וכו', כן אנו משוררים על ציון, ר' יהודה בר אלעי כל ערב ראש חודש בשמחה רבה ומתחננים לאל אל יגרשנו מעליה. גם הקרובים והרחוקים אשר חוצה לה ראוי להם שיהיו נכספים ותאבים אליה, כי כשם שבחר בהם כך בחר בארץ ישראל ויחד אותה להם, ואין נקראים גוי אחד אלא עמה, שכך פירוש רשב"י (זוהר ח"א קסד, א) על מקרא שכתוב (דה"א יז, כא), ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (השל"ה הקדוש, שער האותיות, עמק הברכה, כ"ב)

שבת שלום
מרדכי פרסוף